

UDK 314.925.3(497.6=412)“15”

Izvorni znanstveni rad

INTEGRACIJA NEKIH EGIPĆANA (MISIRIJUN) U BOSANSKO DRUŠTVO

Hatidža Čar-Drnda
Orijentalni institut, Sarajevo

Abstrakt: Cilj ovog rada je da na bazi podataka, koje sadrže sarajevski i mostarski sidžili, zatim popis poreskih obveznika za Hercegovački sandžak iz prve polovine 16. stoljeća, kao i literature, prikaže integraciju nekih Egipćana u bosansko društvo u vrijeme osmanske vlasti, kao i njihovu afirmaciju u tom društvu.

Ključne riječi: sidžil, Bosna, društvo, integracija, Egipćani

Abstract: This papers aims to present the integration and affirmation of some Egyptians into Bosnian society in the Ottoman era using the data kept from the sijils of Sarajevo and Mostar, as well as the taxpayers' registers of the Sanjak of Herzegovina in the first half of the 16th century, and on the basis of literature.

Key words: sijil, Bosnia, society, integration, Egyptians

Izvori osmanske provenijencije u Orijentalnom institutu u Sarajevu i Mostaru čuvaju brojne podatke o Misirijama (Egipćanima), koji su svoju drugu domovinu našli u Bosni. Mi ćemo se u ovom radu osvrnuti samo na neke, jer za opširniju studiju u vezi sa tim potrebno je poduzeti daleko ozbiljniji istraživački rad.

Kada je sultan Selim I 1517. godine osvojio Misir, uključio ga je u sastav Osmanske države, koja se prostirala na tri kontinenta. Osmanska država uspostavi-

la je na tom prostoru jedinstveno trgovačko područje i na taj način omogućila jedinstavniju prometnu i poslovnu komunikaciju. Zahvaljujući toj činjenici dolazi do veoma intenzivnog razvoja trgovačke djelatnosti, koja daje ton i dinamizam cijelom ovom razdoblju u svim njegovim aspektima. Njen dinamizam i šarolikost dovode u vezu sve narode, a time i puni dinamizam ljudi, robe, ideja i iskustava.

Egipatski poslovni ljudi počeli su da djeluju na širokom jedinstvenom trgovačkom prostoru. Sa svojim novčanim i trgovačkim kapitalom dolazili su u Bosnu, konkretno u Sarajevo i Mostar, a vjerovatno i u druge gradove Bosanskog ejaleta. Neki od njih su se trajno u njima nastanjivali, ženili se i raznim svojim aktivnostima djelovali na kulturni i duhovni razvoj sredine u kojoj su živjeli.

Već u trećoj deceniji 16. stoljeća na prostoru Hercegovачke Live boravi i djeluje jedan Egipćanin. On je bio član osmanske vojne formacije i za svoju službu uživao je timar u seoskim naseljima nahije Trebinje. Misri-beg je uživao timar u vrijednosti 1.817 akči.¹

Hadži Ismail-efendi, sin Husejnov Misri dao je sagraditi medresu u gradu Sarajevu na lokalitetu koji nosi naziv Atmejdan. Navodi se da je hadži Ismail-aga bio Bošnjak, što pristupačni izvori ne potvrđuju. U vrijeme kada se gradila njegova medresa u Sarajevu bio je nastanjen u Misiru.² Na osnovu vakufname hadži Ismaila, koja je pisana u decembru 1715. godine (muharrem, 1128), Seid Traljić je zaključio da je medresa sagrađena i prije 1712. godine.³ Hajrudin Ćurić navodi iste podatke, dok Sejfudin Kemura navodi da je ova medresa sagrađena 1741. godine.⁴ Omer Nakičević, autor studije o obrazovnim institucijama u nekim naseljima Bosanskog ejaleta, navodi da je ova medresa sagrađena na ruševinama buq'e, koju su prilikom agresije na Sarajevo 1697. godine spalili austrijski vojnici.⁵ Vakufnama hadži Ismai-

---

¹ Istanbul Başbakanlık Osmanlı Devlet Arşivi, Tapu Defter No. 22997 - kopija u Orijentalnom institutu, isti broj, s. 430, 431.

² Seid M. Traljić, "Medresa haci Ismaila Misrije u Sarajevu", *El-Hidaje* br. 9, Sarajevo 1938, 136. (dalje: S. Traljić, Medresa).

³ Isto.

⁴ Hajrudin Ćurić, *Muslimansko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, "Veselin Masleša", Sarajevo 1983, s. 90. (dalje: H. Ćurić, Muslimansko školstvo). Kemura navodi da je ovu medresu sagradio Ismail ef. Misri 1741. i da je imala deset prostorija, zatim da je za njenu egzistenciju uvakufio pored nekoliko hiljada akči i prihode od hana u Mačkovcu; Sejfudin Kemura, *Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe*, Sarajevo, 1913, s. 173. (dalje: S. Kemura, Sarajevske džamije).

⁵ Omer Nakičević, *Arapsko-islamske znanosti i glavne škole od XV do XVII vijeka*, Starješinstvo islamske zajednice, Sarajevo 1999, s. 110. (dalje: O. Nakičević, Glavne škole).

la je legalizovana u sarajevskoj mahkemi krajem decembra 1715. godine (1. muharema 1128.), posredstvom sudskog zastupnika hadži Husejn-efendije Muzaferije. Hadži Ismail je za ovu medresu uvakufio hiljadu srebrnih groša, odnosno 24.000 ćuruk akči.⁶ Medresa je imala deset prostorija za učenike i dershanu.⁷ Bila je locirana u blizini džamije hadži Ali Bakr-babe na Atmejdanu. Ova medresa, koju Omer Nakičević naziva medresom Ibrahima Misrija⁸, činila je sa Bakr-babinom džamijom i bibliotekom Abdulaha Kantamirije važan prosvjetno-kulturni centar, koji je djelovao na duhovnu i kulturnu atmosferu Sarajeva.

Muderis je, prema odredbama vakufname, imao dnevnu platu 10 akči, a kasnije su ova sredstva dopunjavana vakufima drugih lica nastanjenih u ovom gradu.⁹ Često je muderis ove medrese obavljao i dužnost bibliotekara (hafiz-i kutub) navedene biblioteke, s tim, da je za dužnost bibliotekara dobijao posebnu platu. Kao i kod drugih službenika i njegovo je naimenovanje verifikovano sultanskim beratом.¹⁰ Studenti medrese imali su dnevno po pet akči.¹¹ U ovoj medresi se nisu obrazovali samo učenici iz Sarajeva, već i iz drugih dijelova Bosne.¹²

---

⁶ S. Traljić, "Medresa", 136.; Hazim Šabanović, *Književnost muslimana bih na orijentalnim jezicima*, Svjetlost, Sarajevo 1973, 432.

⁷ S. Traljić, "Medresa", 136.; H. Ćurić, *Muslimansko školstvo*, 90. Ismet Kasumović navodi da je medresa imala osam prostorija i dershanu, ne navodeći, pri tome, dokumenat koji mu je te podatke pružao. Ismet Kasumović, *Školstvo i obrazovanje u Bosanskom ejaletu za vrijeme osmanske uprave*, Islamski kulturni centar, Mostar, 1999, s. 177. (dalje: I. Kasumović, *Školstvo*).

⁸ O. Nakičević, *Glavne škole*, s. 110.

⁹ S. Traljić, "Medresa", 136.; Abdulah Kantamirija, koji je pored ove medrese dao sagraditi biblioteku (kutub-hane) odredio je da se muderisu ove medrese iz njegovog vakufa daje po deset akči dnevno, zatim da se izdvaja dnevno po šest akči za popravak ove medrese. Hacı Mehmed Hilmi- efendija Goro 1844. godine je odredio da se se iz sredstava njegovog vakufa isplaćuje muderisu ove medrese mjesečno po petnaest groša, a studentima medrese koji su boravili u osam prostorija, po svakoj prostoriji po sedam i po groša S. Kemura, *Sarajevske džamije*, s. 177, 179, 181. Sudeći po navedenim podacima rad u ovoj medresi bio je ovisan o sredstvima drugih vakufa. Možda je vakuf, na bazi kojeg je počivao rad ove medrese i sama medresa, doživio neke nevolje, tako da se inicijalna sredstva nisu mogla u cijelosti ostvarivati.

¹⁰ Isti, s. 178, 179.

¹¹ S. Traljić, "Medresa", 136.

¹² Ismet Bušatlić, "Medresa hacı Ismaila Misrije na Atmejdanu u Sarajevu", *Sljedbenici knjige*, 242-244. (dalje: I. Bušatlić, *Medresa*).

Ovaj kulturno-obrazovni centar središnjeg dijela Sarajeva doživio je u drugoj polovini 19. stoljeća dekadenciju i osipanje. Džamija Bakr-babe porušena je 1895, a biblioteka 1897. godine. Ostala je medresa, čiji je vakuf bio na izdisaju. Medresa je, kao samostalna obrazovna institucija, egzistirala do 1937. godine, kada je pripojena Merhemića medresi. Zgrada medrese je porušena pred drugi svjetski rat.¹³

Misri hadži Hasan efendi sin Abdulahov bio je stanovnik grada Saraj Bosne (Sarajeva), nastanjen u Mahali Cami' 'Atik (Careva džamija).¹⁴ Ova historijska ličnost nije nepoznata bosanskoj historiografiji. O njemu je nekoliko zabilješki ostavio njegov savremenik, ljetopisac Mula Mustafa Bašeskija.¹⁵ Šejh Sejfudin Kemura je u svojoj opširnoj studiji o islamskim objektima u Sarajevu pružio nekoliko značajnih podataka o ličnosti hadži Hasana efendije.¹⁶ Zanimljive historijske činjenice, koje govore o intelektualnoj i poslovnoj strani ove ličnosti, sadrži i ostavština Savfet bega Bašagića koja se nalazi u Univerzitetској biblioteci u Bratislavi.¹⁷ U novije vrijeme, koristeći podatke iz njegove ostavinske rasprave i testamenta, koji su zabilježeni u sarajevskim sidžilima, zanimljivu studiju su napisali Markos Koller i Arifa Ramović.¹⁸

Ne zna se kada je hadži Hasan prvi put došao u Sarajevo i kada je poželio da se tu nastani i zasnuje svoj dom. Znamo da je iz Misira u Sarajevo dolazio 1766. (1180.) godine, kada je sa sobom donio noja i još neke zanimljive stvari, koje se uveseljavale Sarajlije.¹⁹ Ovo svakako nije bio njegov prvi dolazak u ovaj grad. Prilikom ranijih boravaka upoznao je gradsku sarajevsku atmosferu i mentalitet ljudi, što ga je potaklo da sa sobom donese noja i zanimljive ovnove, koji su bili izvor njegove dodat-

---

¹³ Mula Mustafa Bašeskija, *Ljetopis (1746-1804)*, "Sarajevo Publishing", Sarajevo 1997, Sa turskog preveo i komentar napisao M. Mujezinović, 71, bilj. 4. (dalje: Bašeskija, *Ljetopis*). Tu se navodi hadži Hasan kao Vefai hadži Hasan, što je pogrešno, jer riječ wafai čini prvi član genitivne veze sa riječju hatat (wafa-i hatat - koji se bavi kaligrafijom).

¹⁴ Sarajevo Gazi Husrev-begova biblioteka,(GHB), Sidžil br. 11, s.57.

¹⁵ Bašeskija, *Ljetopis*, 94.

¹⁶ S. Kemura, *Sarajevske džamije*, 41, 110, 184, 185.

¹⁷ Amir Ljubović, *Nad Bašagićevom zaostavštinom*, Mostar, 1998, 83, (dalje: A. Ljubović, *Nad Bašagićevom zaostavštinom*). I ovdje se hadži Hasan pojavljuje kao Vefai hadži Hasan.

¹⁸ Markus Koller i Arifa Ramović, "Die Integration eines ägyptischen Händlers in Sarajevo in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts", *Jahrbücher für Geschichte und Kultur Südosteuropas*, 3 München, 2001, s. 149-157.

¹⁹ Bašeskija, *Ljetopis*, 71.

ne zarade. Za ovu atrakciju Sarajlije su hadži Hasanu dale dosta novca.²⁰ I ova akcija govori da je Hasan-efendi bio veoma inteligentna i poduzetna ličnost, koja se lahko snalazila u novom geografskom i društvenom okruženju. Može se pretpostaviti da je prilikom prvog dolaska bio impresioniran i gradom i poslovnom atmosferom u njemu, tako da je poželio u njemu zasnovati novi život i poslovne aktivnosti. Iako je u Kairu imao svoj dom i suprugu, a svakako i poslovne objekte, odlučio je da se tu nastani. Pri tome je uspostavio bliske kontakte sa sebi poželjnim društvenim krugovima. Zasnovao svoj novi dom i uskoro se oženio s Fatimom.²¹ Prilikom sklapanja bračnog ugovora dao joj je mehr muedžel u iznosu 12.000 akči.²² I ovaj podatak govori o njegovom materijalom i socijalnom statusu.

Već ranije navedeni podatak iz Bašeskijine hronike govori da je on i dalje, vođen poslovnim, a možda i privatnim potrebama, odlazio u domovinu, gdje je imao suprugu i poslovne partnere. U Sarajevu je imao trgovačkog partnera po imenu Ibrahim-baša.²³ Zajednički kapital njihove trgovačke kuće iznosio je 888.000 akči.²⁴ Podaci iz njegove ostavinske rasprave daju nam mogućnost da naslutimo čime je sve hadži Hasan trgovao u Sarajevu i šta je sve u ovaj grad uvezio. Zabilježeni su sljedeći trgovački artikli: *bakar u vrijednosti 1.260 akči, 24 aršina beza sa svilenim obrubom u vrijednosti 1.344 akče, jedan top fine tanke vunene tkanine (šal) plave boje u vrijednosti 780 akči, gajtana u vrijednosti 542 akče, tanka narandžasta vunena tkanina u vrijednosti 11.130 akči, 31 aršin beza u vrijednosti 1.488 akči, bijeli masri čaršaf (čaršap) vrijednosti 288 akči, 10 komada čibuka u vrijednosti 120 akči, 47 aršina beza sa svilenim obrubom u vrijednosti 2.350 akči, bijeli ihram (odjeća za hadž), vrijednosti 240 akči, zatim ihram u vrijednosti 1.206 akči, što je značilo da su se ihrami pravili od tkanina različitog kvaliteta i izrade, u skladu sa ukusom različitih društvenih slojeva. Navedeno je još 30 ćilima, vrijednosti 2.880 akči, 20 olovaka (kalem), vrijednosti 240 akči, drugih šest kalema vrijednosti 90 akči, zatim 14 kalema, vrijednosti 210 akči, četiri kalema, vrijednosti 46 akči, razne vrste papira i različiti noževi za zarezivanje kalema (qalamtraš), jedan top žute i jedan top plave tanke vunene tkanine, vrijednosti 7.812 akči, kože obrađene, vrijednosti 860 akči, dva*

---

²⁰ Isto.

²¹ Isto. Bašeskija navodi da je ona bila kršćanka.

²² Sidžil br. 11, s. 26.

²³ Isto.

²⁴ Isto.

---

sata, jedan vrijednosti 3.600, a drugi 2.400 akči, 500 tespiha po sto zrna, vrijednosti 1.152 akče.²⁵ Evidentiran je i jedan tespih posebno, vrijednosti 486 akči.²⁶

Njegov poslovni partner bio je i njegov rođak iz Kaira Muhamed Zekerija-čelebi. On je iz Misira za ovu trgovačku kuću (širket) dopremio iz Kaira u Sarajevo određene vrste oružja, sa namjerom da ih proda. Ukupna vrijednost oružja je iznosila 108.000 akči.²⁷ Među navedenim oružjem nalazilo se: 120 srebrenih sablji, vrijednosti 28.800 akči, 70 srebrenih pozlaćenih sablji u koricama, vrijednosti 16.800 akči, drugih 70 srebrenih sablji, zatim 50 srebrenih isfahanskih sablji, vrijednosti 12.000 akči, 30 srebrenih sablji iz Šama (Sirija), vrijednosti 7.200 akči, 20 handžara vrijednih 4.800 akči, dva pištolja vrijedna 7.200 akči, 10 puški karabinki, vrijednosti 2.400 akči, 20 fišeka za municiju, vrijednosti 4.800 akči, zatim još nekoliko različitih vrsta pušaka.

Ova vrsta oružja bila je predviđena za kupce visokog društvenog ranga. U to vrijeme oružje, konj i knjiga bili su simboli vrijednosti. Oružje je pravljeno ili ukrašavano plemenitim metalima i dragim i poludragim kamenjem, i kao što vidimo, imalo je i svoju specifičnu cijenu. Ukrašavanje oružja i konjske opreme bila je uobičajena pojava, a vrijednost ovih predmeta bila je ovisna o vrsti umjetničkog rada i upotrijebljenih metala.²⁸ Hadži Hasan, međutim, nije uspio rasprodati ovu robu, jer ga je u međuvremenu pretekla smrt.²⁹ Navedene vrste oružja predane su eminu mahale, uz znanje sarajevskog ajana Iplak-zade hadži Mehmeda i kadije sarajevske mahkeme.³⁰ Kasnije je to, najvjerojatnije posredstvom sudskih predstavnika, preuzeo Muhamed Zekerija-čelebi, koji je bio i jedan od nasljednika ostavštine hadži Hasana. Bašeskija navodi da je njegova imovina pripala državnom fiskusu.³¹

---

²⁵ Isto.

²⁶ Isto. Vrijednost tespiha kretala se u ovisnosti o materijalu od kojeg je napravljen. Tespih napravljen od ružinog ili šimširovog drveta imao je znatno manju novčanu vrijednost od tespiha napravljenog od merdana ili čilibara.

²⁷ Isto.

²⁸ Više o tome vidjeti: Muhamed Karamehmedović, *Umjetnička obrada metala*, "Veselin Masleša", Sarajevo 1980, 203-218.

²⁹ Bašeskija bilježi: "Opet je otišao u Misir, odakle se ponovo vratio u Sarajevo, razbolio i umro.", Bašeskija, *Ljetopis*, 94. Hadži Hasan se, najvjerojatnije, na putu razbolio od kuge ili neke druge zarazne bolesti. Kada se vratio bio je svjestan da će umrijeti, pa je u svjesnom trenutku dao da se napiše testament. Bilo je to četiri dana prije njegove smrti.

³⁰ Sidžil br. 11, 26.

³¹ Bašeskija, *Ljetopis*, 94.

Trgovačka djelatnost nije bila jedino zanimanje kojim se hadži Hasan bavio. Imao je i široke duhovne horizonte. Još u vrijeme boravka u Kairu završio je školu krasnopisa u školi Ahmeda Šukrija. Taj podatak nam otkriva njegova diploma, koja se čuva u Univerzitetskoj biblioteci u Bratislavi.³² Kada je hadži Hasan-efendi došao u Sarajevo uočio je da je to, ne samo politički i trgovački centar Bosanskog ejaleta, već da je to i kulturni i obrazovni centar šire oblasti. Tada je u Sarajevu djelovalo desetak medresa, viših i nižih obrazovnih institucija, koje su u svom sadržajnom kompleksu imale i posebne zgrade za biblioteke.³³ Potreba za knjigom je bila velika, jer su ove škole pohađali brojni učenici. A pored njih intelektualni sloj ovog grada nabavljao je knjige za svoje privatne biblioteke. O tome nam govore brojni podaci sadržani u sarajevskim sidžilima.³⁴ Različiti su bili načini nabavljanja knjiga: kupovinom, poklonom, a najčešće je nabavljana prepisivanjem. Taj posao je izvođen u krugu biblioteka ili u posebnim pisarnicama.³⁵ Zbog toga je hadži Hasan efendi, koji se, pored trgovine bavio i kaligrafijom (Haci Hasan wafai hatat), došao na ideju da i sam otvori jednu školu kaligrafije, u kojoj bi djeca i zainteresirani učili krasnopis. U ostavinskoj raspravi hadži Hasana-efendije nalazi se i udžbenik iz lijepog pisanja, čija je vrijednost procijenjena na 726 akči.³⁶ Tu su se nalazili razni uzorci iz kaligrafije, na osnovu kojih su učenici savladavali razne tehnike arapskog lijepog pisanja. U sidžilu su zabilježeni brojni predmeti koje je on koristio u izradi kaligrafije: razne vrste kalema, nožića specijalnog oblika za zarezivanje kalema od trstike (qalamtraš). Ovaj kalemtraš se nosio u pernici (diwit) sa drugim vrstama pera i olovaka.³⁷ U zbirci predmeta koji su iza njega ostali zabilježene su razne vrste papira za prepisivanje knjiga, zatim posebnih vrsta papira smještenih u sanduke, makaze, pernice sa mastilom i koža koja je služila za dekorativno uvezivanje knjiga. Ukupna vrijednost ovih predmeta iznosila je samo 0,9% ukupnog njegovog materijalnog posjeda, jer upotrebnih predmeti u ovoj djelatnosti nisu bili većih materijalnih vrijednosti. Kaligrafija, kao vrsta umjetničke i zanatske djelatnosti imala je veliki doprinos za razvoj inte-

---

³² A. Ljubović, *Nad Bašagićevom zaostavštinom*, s. 83.

³³ I. Kasumović, *Školstvo*, 157.

³⁴ Hatidža Čar-Drnda, "Zbirka sidžila Gazi Husrev-begove biblioteke", *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke (GHB)*, br. XII-XIV, Sarajevo, 1987, 189, 190.; Isti, "Neki legati Osman Šehdijine biblioteke", *Anali knj. XV-XVI*, 243-252.

³⁵ Bašeskija, *Ljetopis*, 114.; Objavljeni katalozi knjiga GHB; Muhamed Ždralović, *Prepisivači djela u arabičkim rukopisima I-II*, Sarajevo, 1988.

³⁶ Sidžil br. 11, s. 26.

³⁷ Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpsko-hrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo, 1989, 387.

---

lektualnog života u gradu Sarajevu, ne samo u edukativnom, već i umjetničkom smislu. Škola kaligrafije, koju je ovaj široko obrazovani i poduzimljivi čovjek osnovao u gradu Sarajevu, služila je i kao rasadnik lijepe umjetnosti.

Hadži Hasan-efendi Misri bio je i pobožan čovjek. O tome, između ostalog, govori i nekoliko knjiga vjerskog sadržaja, koje su evidentirane u njegovoj ostavštini. Njihova ukupna vrijednost procijenjena je na 17.916 akči, od čega je samo Kur'an procijenjen na 14.400 akči.³⁸ Sastavni dio njegove biblioteke nisu bile samo knjige vjerskog sadržaja. U njoj su se nalazile i risala, koja je procijenjena na 360 akči, zatim Mecmua, procijenjena na 3.240. akči i qaside-i Burda, procijenjena na 86 akči.³⁹

Hadži Hasan je bio i veoma humana osoba. Trećinu svog imetka, koja je iznosila 408.750 akči, zavještao je za popravak utilitarnih objekata u gradu Sarajevu.⁴⁰ Poznato je da je austrijska vojska prilikom napada na Bosanski ejalet 1697. godine, predvođena Eugenom Savojskim, spržila Sarajevo.⁴¹ Tom prilikom su stradale gotovo sve džamije, mektebi, medrese i druge javne zgrade opšte društvenog značaja. Stradali su njihovi vakufi, materijalni izvori njihove egzistencije, zatim predavači i duhovni nosioci ovih institucija. Neke institucije, naročito obrazovne, nikada više nisu uspjele da se obnove, a mnoge da se vrate na prethodni materijalni i edukativni nivo. Zbog toga je ova humanitarna aktivnost hadži Hasana efendije imala neizmjerljivu vrijednost.

Za mekteb koji je dao sagraditi hadži Mehmed, hadži Hasan je poklonio Mushaf Šerif, vrijednosti 4.920 akči, zatim veliki ćilim vrijednosti 3.120 akči i manji ćilim vrijednosti 1.920 akči, kao i vuneni pokrivač vrijednosti 720 akči.⁴²

U skladu sa testamentom, izdvojeno je 120.000 akči, da se iznova sagradi minara hadži Ahmedove džamije u Duradžik mahali u Sarajevu, koja je, također, stradala u navedenom napadu⁴³, zatim 7.602 akče da se poprave zidovi harema navedene

---

³⁸ Sidžil br. 11, s. 26.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Isto, s. 57.

⁴¹ U *Hronici* Muhameda Enveri Kadića nalazi se nekoliko dokumenata koji govore o stradanjima ovog grada u to vrijeme: Zejnil Fajić, "Stanje sakralnih i prosvjetnih objekata razorenih za vrijeme provale Eugena Savojskog", Anali GHB, knj. VII-VIII, Sarajevo, 1982, 809-108. (dalje: Z. Fajić, "Stanje sakralnih objekata")

⁴² Sidžil br. 11, s. 57.

⁴³ Hadži Ahmedova džamija je u toku austrijske agresije na Sarajevo 1697. godine spaljena. Ona je kasnije ponovo u cijelosti popravljena 1752. godine; Z. Fajić, "Stanje sakralnih obje-

džamije, željezni okviri za šest džamijskih prozora, i da se sagradi česma (musluk).⁴⁴ Ove radove je trebalo da izvode Ostoja sin Mihadov i Tomo sin Nikolin.⁴⁵

Iz navedenih sredstava njegove ostavštine izdvojeno je, u skladu sa testamentom, 48.000 akči da se iznova sagradi munara časne džamije koju je dao sagraditi hadži Ali Čokadži u Mahali hadži Isa.⁴⁶ Na osnovu procjene stručnog tima i sarajevskih arhitekata radove je trebalo da izvode Ismail-baša sin Ibrahimov i Jovan sin Petrov.⁴⁷

Za popravak džamije koju je podigao šejh Ahmed-efendi Bagdadi hadži Hasan-efendi je oporukom ostavio 20.540 akči, a za popravak medrese sejjida Abdulah-efendije⁴⁸ 7.200 akči.⁴⁹

U toku 1771. godine iz sredstava hadži Hasan-efendi Misrije sagrađena je munara Sagračijine džamije i za to je utrošeno 500 groša.⁵⁰

Hadži Hasan nije bio samo poduzetna, humana i obrazovana osoba, već je bio i esteta. Brojni odjevni upotrebnici predmeti, sadržani u ostavinskoj raspravi govore, da je volio da se otmjeno i lijepo oblači, naravno u skladu sa tadašnjim modnim trendom. U njegovoj ostavštini evidentirani su: *kaput od crvene čohe (čoqa), vrijednosti 6.000 akči, nekoliko ćurdija- kratkih i dugih odjevnih predmeta od čohe postavljenih krznom različite vrijednosti: jedna 21.420 akči, druga 3.480 akči, zatim ćurdija vrijednosti 7.200 akči., nekoliko čakšira, šalvara i jeleka od čohe, antarija od tankog vunenog materijala, dolama od čohe i drugi odjevni predmeti. Evidentirano je nekoliko saruka različite vrijednosti, od 942 do 3.606 akči, zatim kaftana različite boje, materijala i vrijednosti. Šal od fine narandžaste vunene tkanine, koji je on no-*

---

kata”, 92, 100.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ Ovo je medresa hadži Ismaila Misrije, u čijoj je neposrednoj blizini Abdulah ef. Kantamiri, sin Ahmed ef., 1774. godine dao sagraditi biblioteku, u koju je smjestio sve svoje knjižno blago. To je kasnije uvakufio u korist navedene medrese, kao i svoju kuću. Bio je i muderis u navedenoj medresi, pa se ona ponekad navodi i pod imenom Abdulahova medresa, kao u ovom slučaju; S. Kemura, Sarajevske džamije, s. 173, 178; Zejnil Fajić, “Biblioteka Abdulah-efendije Kantamirije”, Anali GHB, XIII-XIV, Sarajevo 1987, s. 15-36.

⁴⁹ Isto, 58.

⁵⁰ Bašeskija, *Ljetopis*, 99; Salih Sidki Hadžihuseinović Muvekkit, *Povijest Bosne*, sa turskog preveli: Abdulah Polimac, Lamija Hadžiosmanović, Fehim Nametak, Salih Trako, “El-Kalem”, Sarajevo 1999, knj. 1, s. 552.

sio, imao je vrijednost 1.855. akči, dok je drugi šal imao vrijednost 300 akči.⁵¹ Ukupna vrijednost njegovih odjevnih predmeta iznosila je 80.984. akče.⁵²

Boje njegovih odjevnih predmeta su: crvena, plava, narandžasta, šarena. Sve vedre i vesele, koje je on birao po vlastitom izboru. One su odražavale njegov temperament i sliku njegovog internog svijeta.

O mentalitetu hadži Hasana govore i neki drugi podaci sadržani u navedenim dokumentima. Imao je dvije supruge. Jednu u Kairu i jednu u Sarajevu, što mu je okvir islamskog pravnog sistema dopuštao. On je, dakle, volio komforan život. Kada su ga poslovi i emocije dovodili u Kairo, čekao ga je dom i supruga. U Sarajevu je imao svoj dom i drugu suprugu, koja se zvala Fatima i koja mu je obezbjeđivala komfor i atmosferu ugodnosti i opuštanja.

U prilog tome govori i činjenica da su u njegovoj službi bila dvojica poslužitelja (hizmetkar): Arap Hasan, kojem je testamentom ostavio sumu od 7.200 akči i Osman, kojem je oporukom ostavio sumu od 3.600 akči.⁵³

Prateći sadržaj navedenih dokumenata može se uočiti da je njegov socijalni milje, i u Kairu i u Sarajevu, bio popunjen poslovnim, obrazovanim i istaknutim ličnostima njegova vremena. Prilikom sudske registracije njegovog testameta, koja je izvršena u sarajevskoj mahkemi 7. novembra 1770. godine (18 recepa, 1184. po hicri), kao svjedoci čina na sudu se pojavljuju: Mula Omer sohta (student medrese) iz kadiluka Ljubinje, Mostarac mula Mustafa Pilav-zade, Mustafa sejjid hafiz, muderris Ahmed-efendi, muftija u gradu Saraj Bosna sejjid Mehmed-efendi, hadži Mustafa Serhadli, hadži Mustafa Bešli, hadži Mehmed Iplak-zade, Mostarac Mehmed-efendi, student u Gazi Husrev-begovoj medresi, Mostarac mula Ali Alajbeg-zade i drugi.⁵⁴

Povjerenik i izvršilac njegovog testameta bio Mostarac Ahmed efendi sin Omerov, a i među svjedocima prisutno je nekoliko Mostaraca.⁵⁵ Ta činjenica govori da je on imao bliske odnose sa Mostarcima, koje je upoznao preko prijateljskih veza sa svojim zemljacima u Mostaru, zatim posredstvom trgovačkih poslova i svakako posredstvom škole kaligrafije u Sarajevu.

Nakon povratka iz Misira, kaže Bašeskija, razbolio se i nakon nekoliko dana, u kojima je napisao svoj testament, umro. To je moglo biti prije 16. maja 1770. godine (20. muharema 1184. po hidžri), kada je izvršena u sarajevskoj mahkemi njego-

---

⁵¹ Sidžil 11, s. 24.

⁵² Isto, s. 26.

⁵³ Isto, s. 57.

⁵⁴ Isto, s. 58.

⁵⁵ Isto.

va ostavinska rasprava.⁵⁶ Sahranjen je u dvorištu džamije Bakr-babe hadži Alije na Atmejdanu. Natpis sa njegovog nišana, zajedno sa slikom objavio je Sejfudin Kemura.⁵⁷ I u navedenom tih je napisano da je umro 1770. godine (1184. po hidžri).

Kada je Austro-Ugarska okupirala Bosnu i Hercegovinu i zavela svoj upravni sistem, njeni su upravni službenici pretvorili ovu džamiju u vojno skladište. Zbog nemara je dobro ruinirana, a 1895. godine porušena je zajedno sa munarom.⁵⁸ Čitav ovaj historijski kompleks koji se sastojao od džamije, mekteba, medrese i biblioteke je nestao. Početak iskopavanja, koji su donedavno vršeni, pokazuju da su njihovi temelji, zajedno sa mezarjem zatrpani. Možda se u dogledno vrijeme, ukoliko se nastave iskopavanja, sa kojima se iz nepoznatih razloga odmah i prestalo, može desiti da se pronađe i nišan hadži Hasana Misrije.⁵⁹

Bašeskija je zabilježio u svom nekrologiju niz drugih ličnosti koje su bile porijeklom iz Egipta (Misir), a svoju drugu domovinu su našli u Bosni. U novoj sredini su bili veoma aktivni. Neki su bili trgovci, drugi su se bavili zanatskom djelatnošću, dok su drugi bili aktivni borci u bosanskim odredima osmanske vojske. Bašeskija je zabilježio da je 1761. godine u Sarajevu umro hadži Ibrahim tabak, egipatski trgovac, zatim Bjelobradi hadži Misrija iz 97. džemata.⁶⁰ Godine 1762/3. godine umro je u Sarajevu hadži Osman Misri, silajdži, dok je hadži Ahmed Misri bajraktar umro u Sarajevu 1768/9. godine.⁶¹

Hadži Ibrahim Misri obnovio je porušenu česmu i vodovod kod džamije hadži Hasana Buzadžije u Sarajevu, a za sejjida Hasana Misriju kaže da je u avliji imao više česama i šadrvana, zatim kaldrmu, što je bila rijetkost.⁶² Bašeskija, dalje, navodi: "Visoki Karić, lijepo odjeven, volio je da nosi turban na misirski način, a tako i da se oblači; veoma star i poznati misirski trgovac, velike brade. Zbog male neprijatnosti bi plakao."⁶³

---

⁵⁶ Isto, s. 26.

⁵⁷ S. Kemura, *Sarajevske džamije*, s. 184, 185. I Mujezinović je u svojoj *Epigrafici* objavio ovaj tarih, knj. I, 355.

⁵⁸ Isto, 172, 173; 354.

⁵⁹ Mada Mujezinović navodi u istoj knjizi i na istoj strani da je mezarje ekshumirano, činjenično stanje na terenu pokazuje da je ono samo zemljom zatrpano, a svakako i temelji svih vrijednih objekata, koji su činili jedno kulturno historijsko jezgro.

⁶⁰ Bašeskija, *Ljetopis*, s. 50, 51

⁶¹ Isti, s.81.

⁶² Isti, 123, 162.

⁶³ Isti, 308.

Egipćani su često odlazili i u Mostar, važno trgovačko i kulturno središte Hercegovačkog sandžaka. Neki su u njemu ostajali i potpuno se integrisali u mostarsko društvo. Ovom prilikom navest ćemo samo neke ličnosti čija su imena i aktivnosti zabilježeni u historijskim izvorima.

Već u drugoj polovini 16. stoljeća Mostar je zbog svog povoljnog geografskog položaja u sredozemnoj oblasti izrastao u atraktivan trgovački grad u koji su dolazili trgovci iz dalekih zemalja. U mostarskom sidžilu iz 1622/3. godine evidentiran je hadži Džafer Misri. Kao već stalni stanovnik Mostara, osnovao je svoj novčani vakuf koji je raspolagao glavnicom od 11.000 akči.⁶⁴ Vakufnama se nije sačuvala, tako da ne znamo ni svrhu postojanja vakufa, ali prateći sidžilske dokumente vidimo da je ovaj vakuf imao funkciju bankovne institucije.⁶⁵ Mutevelija vakufa bio je u navedeno vrijeme Osman-efendi. Stanovnici Mostara i njegove okoline posuđivali su od mutevelije vakufa novac za svoje potrebe, a to su činili uz jak zalog i sigurne jemce. Postojanje ovakve institucije imalo je svoju svrhu, jer je pozitivno djelovala na privredni i društveni razvoj grada Mostara.

U sastavu porote na sudu se među uglednim članovima mostarskog društva nalazio Muhamed-efendija Misri, zatim hadži Ismail Misri.⁶⁶ Muhamed efendi Misri pojavljuje se na jednoj sudskoj raspravi kao mutevelija Sinan-pašina vakufa u Mostaru.⁶⁷ To je bilo 1670/71. godine (po hidžri 1081.).

Mostarski sidžil je, kao stanovnika Mostara, zabilježio hadži Ismail-agu Misriju. Sudeći prema tituli koju je nosio, obavljao je neku vojnu službu u Mostaru, najvjerovatnije u mostarskoj tvrđavskoj posadi. On je bio udomaćen među mještanima, pa se pojavljuje kao šahid Mostarcu Mustafi sinu Mehmedovom prilikom vjenčanja.⁶⁸ Bilo je to 1861 (1277 po hidžri). Godine 1851. u mostarskoj sudnici se vjenčao hadži Mustafa sin Ibrahima Misrije. On se oženio Mostarkom Fatimm kćerkom Zukinom. Na ime mehra dao joj je sumu od 31.000 akči.⁶⁹ Taj iznos govori da je on imao povoljan materijalni i socijalni status u mostarskoj društvenoj zajednici.

---

⁶⁴ Muhamed Mujić, *Sidžil mostarskog kadije 1632-1634*, "Prva književna komuna", Mostar, 1987, s. 259.

⁶⁵ Isto.

⁶⁶ Orijentalni institut u Sarajevu (OIS) Sicil Mostarskog kadiluka br. 3 iz 1683-1685. god. (po hicri 1092-1096) s. 20, dokument 1, 28b.

⁶⁷ OIS, Sicil mostarskog kadiluka br. 2, s. 11, dokument 3.

⁶⁸ Sicil br. 3, s. 30

⁶⁹ OIS, Sicil br. 7, s. 111 b, d. 10

Na osnovu izloženog može se zaključiti da su stanovnici Misira tokom osman-skog perioda rado dolazili u Bosnu. Tu su nalazili svoj novi dom, već započetu profesiju u novoj sredini nastavljali i sticali društveni i profesionalni ugled. U Sarajevu i drugim gradovima Bosne i Hercegovine i danas postoje prezimena Misirlić i Misira, koji su živi spomenici svjedočanstva integracije nekadašnjih Misrijuna u bosansko društvo. ■

INTEGRATION OF SOME EGYPTIANS (i.e., *THE MISRIUN*) IN THE BOSNIAN SOCIETY

Hatidža Čar-Drnda

Summary

The paper that, based on the original documents of Ottoman origin, speaks about the Egyptians who, led by their commercial entrepreneurship, arrived to Mostar and Sarajevo in different periods of the Ottoman rules. Some of them had settled permanently in these new areas and, performing various urban economic activities, influenced positively the economic, cultural and spiritual development of their new places of residence. Thus, the historical documents have recorded the arrival of a certain hajji effendi Hassan Misri, who had settled permanently in Sarajevo and had established there his trading firm and school of calligraphy, and who, eventually, died in Sarajevo. Hajji Ismail Misri was the founder of a madrasah in Sarajevo that, together with the Baqr-Baba's Mosque and Abdullah Kantamiriya's Library belonged to the very centre of spiritual and educational life of Sarajevo.

Hajji Jaffar Misri resided in Mostar. In this town, he had established his *vakuf* that would serve as a banking institution to the citizens of Mostar. History has also recorded a number of affirmed figures who were active either in commercial, military or in cultural paths of life. ■